

Charos G'ANIYEVA,
Toshkent davlat transport universiteti tayanch doktoranti, PhD
E-mail: gcg1248@mail.ru,

TDTU professori, f.f.d R.Umarova taqrizi asosida

ZAMONAVIY AXBOROT DAVRIDA YOSHLARNING TA'LIM-TARBIYASI OLDDIDAGI USTUVOR VAZIFALAR

Аннотация

Mazkur maqola orqali bugun tobora globallashtirib, rivojlanib borayotgan XXI-asrda o'sib kelayotgan yosh avlod qalbida vatanparlik xususiyatlarini tarbiyalab, voyaga yetkazish zaruriyati raydo bo'ldi. Shunki yoshlar ongini o'zgartirmasdan, uni yerkini va ozod Vatani istiqbolini belgilovchi qarashlar bilan qurollantirmasdan turib xalqimiz intellektual salohiyatidan yangi ijtimoiy tuzum hamda vazifalar yo'lida foydalanib bo'lmaydi. Shu boisdan "Mustaqillik yillarida shakllanayotgan yangisha dunyoqarash yoshlarda Vatanga sadoqatni, milliy qadriyat va an'analarga muhabbatni, o'z yaqinlariga mehribonlikni tanlagan yo'li-kasbi, maslagi va yetiqodiga sodiqlikni tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Yoshlar, yurt, tafakkur, axloq, axborot, ta'lim, tarbiya, qadriyat, insonparvarlik, vatanparvarlik, dunyoqarash, g'oya, jamiyat, ijtimoiy, jamiyat.

ПРИОРИТЕТНЫЕ ЗАДАЧИ ОБРАЗОВАНИЯ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННУЮ ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭПОХУ

Аннотация

В статье подчеркивается необходимость формирования и воспитания патриотических качеств в сердцах молодого поколения, растущего в условиях все более глобализирующегося и развивающегося XXI века. Потому что без изменения сознания молодежи, вооружения ее взглядами, определяющими будущее свободной и освобожденной Родины, невозможно будет использовать интеллектуальный потенциал нашего народа для нового общественного строя и задач. Поэтому «анализируется новое мировоззрение, формирующееся в годы независимости у молодежи, в котором особое внимание уделяется преданности Родине, любви к национальным ценностям и традициям, доброте к близким — преданности своему делу, профессии, вере».

Ключевые слова: Молодежь, страна, идеология, мораль, информация, образование, воспитание, ценности, гуманность, патриотизм, мировоззрение, идея, общество, социальный, общность.

PRIORITY TASKS FOR THE EDUCATION OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN INFORMATION AGE

Annotation

This article highlights the need to educate and bring up patriotic qualities in the hearts of the young generation growing up in the increasingly globalized and developing 21st century. Because without changing the minds of young people and arming them with views that determine the prospects for a free and independent homeland, it would be impossible to use the intellectual potential of our people for a new social system and tasks. Therefore, "The new worldview that is being formed in the years of independence analyzes the path that young people have chosen - loyalty to the Motherland, love for national values and traditions, kindness to their loved ones - their profession, profession and faith.

Key words: Youth, country, thinking, morality, information, education, upbringing, values, humanity, patriotism, worldview, idea, society, economic, social, society.

Kirish. O'zbekistonda zamonaviy bilim, intellektual salohiyat va ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirmasdan, axborot resurslari va aloqaning zamonaviy vositalaridan samarali foydalanish madaniyatini shakllantirmasdan turib biror bir jiddiy iqtisodiy, ijtimoiy, texnik masalani hal etib bo'lmaydigan to'g'risidagi tasavvur to'liq shakllanganligini ta'kidlash zarur.

Tadqiqotning nazariy metodologik asoslari xususida so'z borganda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev, O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti Islom Karimov asarlari va shu sohaga doir meyoriy-huquqiy hujjatlarni, respublikamizning ko'plab yetuk olimlarning asarlarini e'tirof etish zarur. O'zbekistonda mustaqillik yillarida aholi va avvalo yoshlar tomonidan axborotni qabul qilish, uni qayta ishlash hamda foydalanish omillariga jiddiy e'tibor berilayotganligi aloqa va axborotlashtirish sohasida salmoqli ishlar qilinganligida yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Tahlillar va natijalar. Yangicha fikrlash va yangicha tafakkur aynan mustaqillik mafkurasi ruhida tarbiya topib, sayqal topgan milliy ong, dunyoqarash va e'tiqod mahsulidir"[6]. Bu sharoitda yoshlarda ogohlik va hushyorlik tuyg'ularini shakllantirish juda katta ahamiyatga ega. Yurtimizda uzoq yillar davomida qaror topib kelgan va shakllangan axloqiy-estetik tasavvurlar, ma'naviy ko'nikmalarni yoshlar ruhiyatida tiklash va yangi zamon talablari asosida rivojlantirish katta ijtimoiy muammoga aylandi. Shu tarzda mustaqil O'zbekistonning bozor munosabatlariga o'tish davridagi "siyosatda ham, ijtimoiy hayotda

ham, fanda ham vakuum bo'shliq paydo bo'lishiga yo'l qo'ymaslik kerak", degan g'oya ilgari surildi. Jamiyat taraqqiyoti va yosh avlod dunyoqarashi, ma'naviyati, sog'lom tafakkurini vayronkor g'oyalar ta'siridan saqlab qolish muhim ijtimoiy vazifa sifatida kun tartibiga qo'yildi.

Bunday vazifa o'qituvchi va tarbiyachilarning tajribasi, bilim va malakasi orqaligina bolalarda nafaqat tabiiy fanlarni chuqur o'zlashtirish, shuningdek, tarixni bilish, mamlakat tabiati va jamiyatdagi voqea-hodisalarga insonparvarlik mezonlari orqali munosabatda bo'lish salohiyatlari ham shakllanib, rivojlanib boradi.

Mustaqillikka erishilgandan keyin mamlakatimiz oldida turgan asosiy vazifa rivojlangan mamlakatlar qatoriga chiqib olish edi. Bunga esa jismoniy, ma'naviy, axloqiy jihatdan sog'lom va erkin avlodsiz erishib bo'lmaydi. Bunday ma'naviy erkinlik o'z mohiyati jihatdan kamol topishini ham taqozo qilardi. "Biz naslimizning kelajagi, - degan edi birinchi Prezidentimiz Islom Karimov, - sog'lom avlod uchun kurash boshladik. Shu nom bilan orden ta'sis etdik va maxsus xalqaro jamg'arma tuzdik. Bu bejiz emas. Sog'lom deganda biz faqatgina jismonan baquvvat farzandlarimizni emas, balki ma'naviy boy avlodni ham ko'zda tutganmiz. Chunki har taraflama sog'lom avlodga ega bo'lgan xalqni hech qachon yengib bo'lmaydi"[5]. Zamonaviy yoshlar buyuk ma'naviyat va sharqona komillik an'analari orqali vorislaridir. Ularni mustaqillik g'oyalari asosida sog'lom turmush

tarzini shakllantirish va rivojlantirish komil inson konsepsiyasida katta ahamiyatga ega.

Mamlakatimizda aholi va ayniqsa yoshlarimiz uchun axborot resurslari, jumladan Internet global tarmog'idan foydalanish borasida keng imkoniyatlar yaratilganligini ta'kidlash bilan birga, jamiyat rivojlanishning axborot bosqichiga kirishi inson katta hajmdagi axborotni qabul qilish va uni qayta ishlash hamda foydalanishning hozirgi zamon vositalari va usullarini egallashga tom ma'noda tayyor emasligini ham ko'rsatib qo'ydi.

Psixologlar o'tkazgan tadqiqotlarga ko'ra, aholining 15-25 foizigina axborotni tanqidiy nuqtai nazardan o'zlashtirishga qodir, qolgan 75 foiz odamlar esa, olingan axborotning ta'siriga shundayligicha berilib ketadi[7].

Bu esa axborot-kommunikatsiyalarining hozirgi zamon vositalari va usullari jamiyat boshqaruvchanligini ta'minlash, insonga ma'naviy-psixologik ta'sir o'tkazish uchun keng imkoniyatlarga ega ekanligidan dalolat beradi.

Shu sababli shiddat bilan kechayotgan hodisa-voqealar oqimida katta hajmdagi axborotning mazmunini anglash, uni to'g'ri talqin etib xulosalar chiqarish nihoyatda muhimdir.

Muxtasar aytganda, O'zbekistonda sog'lom tafakkurning yangicha dunyoqarashga asoslangan jihatlari yoshlarning ijtimoiy hayotda zamonaviy bilim va tajribaga ega bo'lishiga, mehnatga va ma'naviy muhitga xolisona yondoshishga, har bir sohada olib borilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyatini teran anglab yetishiga qaratilgan. Hozirgi zamon ta'lim-tarbiya tizimining asosiy vazifalaridan biri turli fan yo'nalishlari orqali yoshlar ongida zamonaviy texnologiyalarga bo'lgan ehtiyojini qanoatlantirish shu bilan bir qatorda ist'molchi madaniyatini ham shakllantirish zamon talabidir. Yoshlarga to'g'ri, ishonchli va axbototlarni bir-biridan ajtatis, ulardan o'z o'rnida foydalanigan holda axborot iste'moli madaniyatiga rioya qilishni o'rgatish har qachongidan ham zarur. XXI axborot asrida ta'lim-tarbiya sohasining markazida turuvchi internet, telekommunikatsiya, OAV orqali insonparvarlik, vatanparvarlik, millatparvarlik, tinchliksevarlik g'oyalari yoshlar qalbida singdirish kerak Zero, insonning har qanday ezu g'oyalari bu – Ona Vatanga muhabbat, uning tinchligi mustaqilligini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim-tarbiya tizimida yoshlar ongida milliy g'oyani shakllantirish va imon-e'tiqodiga aylantirishda ijtimoiy-gumanitar va siyosiy fanlarning nisbatan mustaqil ta'lim hamda tarbiya jarayonida: bir tomondan, integratsiyalashuv, ikkinchi tomondan esa differentsiallashuv xususiyatlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlash taqazo qilinadi.

Oliy ta'lim tizimida milliy g'oyani shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim: o'quvchilarning milliy ongi va tafakkurini rivojlantirishga, shunga oid zarur nazariy bilimlarni, amaliy ko'nikmalarni hosil etishga, milliy g'oyaviy tarbiya esa-yoshlarga ona Vatanni asrab-avaylash borasidagi ma'naviy mas'uliyat hissini, fuqarolik burchini, majburiyatini anglash sohasida faol hayotiy mavqei shakllantirishga ko'maklashadi.

Ijtimoiy-siyosiy fanlarni o'qitish jarayonida, ta'lim-tarbiyaning turli usul va vositalari yordamida, o'quvchilar ongida milliy g'oyaga doir tushunchalar, tasavvurlar shakllanadi. Boshqacha aytganda, milliy g'oyani yoshlarimizning ishonch-e'tiqodiga aylantirish orqali mafkuraviy, ma'naviy tahdidlarga qarshi kurashishga qaratilgan ta'lim-tarbiyaning samaradorligi fanlarning shu maqsad asosida o'zaro mustarakligiga ham bog'liqdir. Ya'ni, mutaxassis olimlar ta'kidlaganidek, turli sohalaridagi bilimlar majmuasining Milliy istiqlol g'oyasi doirasida integratsiyalashuvi va differentsiallashuvi, muqobillashuvi yoshlar bilim saviyasini, dunyoqarashlarini mazmunini belgilab turadi[8].

Ma'lumki, tarbiya - inson shaxsi, ma'naviy qiyofasini shakllantirishga qaratilgan tadbirlar tizimidir. Ta'lim esa axloqli, odobli shaxsga hunar o'rgatish, bilim berishdir. Inson shaxsini shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan tarbiya va ta'lim bir-biri bilan uzviy bog'langan jarayondir. Abdulla Avloniy ta'lim va tarbiyaning mustarakligi haqida shunday yozadi: "Dars (ya'ni ta'lim) ila tarbiya orasida biroz farq bo'lsa ham, ikkisi bir-biridan ayrilmaydigan, birining vujudi biriga boylangan jon ila tan kabidir. Chunki dars oluvchi – tarbiya oluvchi, amal qiluvchi demakdir"[9].

Inson shaxsi shakllanishida tarbiya ustuvor ahamiyatga ega bo'ladi. Umuman aytganda, tarbiya ta'lim berish jarayonini barcha ma'rifiy majmuasini ham o'z ichiga oladi. Har qanday ta'lim, tarbiya bilan uyg'unlashgandagina yetuk ma'naviyatga zamin bo'ladi.

So'nggi bir necha yillar ichida kompyuter texnologiyalarining shiddat bilan rivojlanishi hamda ularning o'quv jarayoniga intensiv ravishda tatbiq qilinishi ta'lim tizimida tom ma'nodagi ijobiy o'zgarishlarga olib keldi. Mazkur o'zgarishlar ta'lim tizimi tuzilmasi, o'qitish jarayoni metodologiyasi va texnologiyasigagina emas, balki uning strategik yo'nalishiga ham ta'sir ko'rsatmoqda.

Mamlakatimizda va umuman dunyo miqyosida axborot kommunikatsion texnologiyalarining rivojlanishi bilan axborot texnologiyalaridan foydalanib davlat va insonlar zarar yetkazishi mumkin bo'lgan noqonuniy xarakatlarni sodir etish xavfi ortmoqda. Ushbu holat yagona metodologik yondashuv va ularning himoyalanganlik darajasini oshirishga oid usul va vositalarni tanlash asosida axborot-kommunikatsiya tizimi va aloqa tarmog'i kabi axborot infratuzilmasining muhim segment va obektlari xavfsizligini ta'minlash tizimini yaratish bo'yicha choratadbirlar kompleksini ishlab chiqishni talab etadi.

Eng avvalo yoshlarning ijtimoiy xulq-atvorini o'rganish lozim. Ijtimoiy xulqda ko'zga tashlanadigan eng muhim holatlardan biri tashvishlanish, nimalardandir cho'chish va shu tufayli ijtimoiy munosabatlardan o'zini olib qochishga intilish hislarining namoyon bo'lishidir. Psixologik himoya-shaxsni turli salbiy ta'sirlardan asrashga, psixologik diskomfortni bartaraf etishga xizmat qiladi. Mazkur holatlardan tegishli xulosa chiqargan holda, ta'lim-tarbiya jarayonini zamon talablari asosida tashkil etish, uni doimiy ravishda takomillashtirib borish har birimizning oldimizda turgan asosiy masalalardan biridir. Ta'lim-tarbiya jarayonida ishtirok etadigan professor-o'qituvchilar, jamoat tashkilotlari rahbarlari hamda ustoz-murabbiylarni doimiy ravishda malaka va ko'nikmalarini oshirish va o'z navbatida mas'uliyatlarini oshirish, bu orqali o'sib kelayotgan yoshlarda vatanparlik tuyg'usini shakllantirish bu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bunga yuksak ma'naviyat, ta'lim-tarbiya va chuqur vatanparlik hissi orqali erishish mumkin. Ilm-fan, adabiyot, san'at, xalqimizning boy ma'naviy merosi, qadriyatlarini o'rganish va hurmat qilish orqali fuqarolik jamiyati milliy-ma'naviy va umuminsoniy negizlarining o'zaro mustarak xolda rivojlanishini ta'minlash mumkin. Bu yuksak ma'naviyat va vatanparlik hissini shakllantirishda oilaning o'rni beqiyosdir. Oila esa fuqarolik jamiyatining muhim bo'g'inidir.

Har bir jamiyat a'zosi oila bag'rida voyaga yetadi, ijtimoiy munosabatlarni o'zlashtiradi va insoniy fazilatlarini namoyon etadi. Yoshlarni hayotga, ongli mehnat faoliyatiga tayyorlashda oila va pedagogik faoliyatning tarbiyaviy jarayonni to'g'ri tashkil etishi zaruriy vazifadir. Shu maqsadda mamlakatimizda milliy mustaqillik yillarida ma'naviyat sohasida amalga oshirilayotgan islohatlar, avvalo, oila qadriyatlarini eng ilg'or an'analarini tiklashga qaratilgandir.

Zero, "biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo'lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko'ra kuchli, bilimli, dono va albatta baxtli bo'lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma'naviy tarbiya masalasi, hech shubhasiz, beqiyos ahamiyat kasb etadi"[4].

Binobarin, bugun yuksak ma'naviy va axloqiy fazilatlariga ega, bilimli, samarali mehnat qilishga qodir fuqarolar jamiyatning eng muhim boyligi va asosiy kapitali, uni harakatga keltiruvchi kuchiga aylanib bormoqda. Aynan shu bois XXI asr-intellektual bilimlar asrida inson kapitaliga investitsiyalar yo'naltirishni ustuvor vazifa sifatida tanlagan mamlakatlarga yuksak taraqqiyotga erishishi mumkin. Faqat tom ma'nodagi bilimli jamiyatgina zamonaviy tahdid va muammolarni yengib o'tishga qodir bo'ladi. Shuningdek, bu asr-axborot asri, globallashuv davri ham deb atalmoqda. Bunday sharoitda fan va ta'lim taraqqiyoti muhim ahamiyat kasb etadi. Aslida ta'lim taraqqiyoti ijtimoiy taraqqiyotga zamin hozirlaydi. Ijtimoiy taraqqiyotning "umurtqa pog'onasi", iqtisodiy qadriyatlarining

asosiy manbai, taniqli AQSH futurologi (bashoratchisi)E. Tofflarning aytishicha, bilim bo'lib bormoqda[10].

Zotan, XXI asr ta'limning ijtimoiy institut sifatida jamiyat taraqqiyotining izchil o'sishiga faol ta'sir ko'rsatish qonuniyatlarining mavjudligini asoslab bermoqda[11].

Jamiyat taraqqiyotida ta'lim-tarbiya jarayonining ahamiyati beqiyos. Bunda insonni tarbiyalash, uni bilim olishga, mehnat qilishga undash va bu hatti-harakatini sekin-asta ko'nikmaga aylantirib borish lozim. Bu esa insonning mushohada qilish qobiliyatini tarbiyalaydi, mushohada qilish aqlni peshlaydi, aql ongni saqlaydi, ong esa moddiy va ma'naviy manbaga aylanadi.

Xulosa. O'sib kelayotgan farzandlarda insoniy sifatning shakllanishida oiladagi, atrofdagi (mahalla, ko'cha, bog'cha, maktab, oliy o'quv yurti), ijtimoiy muhit va

tarbiyalanuvchiga bo'lgan munosabat muhim rol o'ynaydi. "Yuksak ma'naviyat -yengilmas kuch" asarida ta'kidlab o'tilganidek, "Odamzot uchun bir umr zarur bo'ladigan tabiiy ko'nikma va xususiyatlar, masalan, har qaysi bolaning o'ziga xos va o'ziga mos qobiliyati, atrofidagi odamlar bilan muomalasi, tengdoshlari orasida o'zini qanday his qilishi, yetakchilik xislatlariga ega bo'lishi yoki ega bo'lmasligi, kerak bo'lsa, dunyoqarashi-bularning barchasi avvalo uning tug'ma tabiati, shu bilan birga, oilada oladigan tarbiyasiga uzviy bog'liq ekanini hayot tajribasi ko'p misollarda tasdiqlab beradi".

Inson yashar ekan, doim ta'lim va tarbiyaga ehtiyoj sezadi. Ta'lim va tarbiya esa inson umrining oxirigacha davom etadigan jarayon bo'lib (inson umrining oxirigacha o'rganadi, degan naql asosida tarbiyalanib), doimiy ravishda rivojlanib, takomillashib boradi va insonni har doim vatanparlikka undaydi.

ADABIYOTLAR

1. Ўзбекистон Республикасининг "Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида"ги Қонуни.//Lex.uz.
2. Шавкат Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: О'zbekiston нашриёти, 2021 йил.
3. Ўзбекистон Республика Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг БМТнинг 72-сессиясида сўзлаган нутқи//Халқ сўзи, 2017 йил, 20 сентябрь.
4. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. –Тошкент: Шарқ нашриёт-матбаа концерни, 1998 йил, 28-бет.
5. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. Т.6. –Тошкент: Ўзбекистон, 1998 йил, 330-бет.
6. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. –Тошкент: Янги аср авлоди, 2001 йил, 168-бет.
7. Полякова Т.А. Правовое обеспечение информационной безопасности при построении информационного общества в России.- дисс. д.ю.н. – Москва: 2008, с.170.
8. Эргашев И. ва бошқ. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. Дарслик. –Тошкент: Академия, 2005 йил, 144-бет.
9. Абдулла Авлоний. Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ. – Тошкент: Ўзбекистон, 1992 йил, 15-16-бетлар.
10. Тоффлер Э. Война и антивоина. – Москва: Транзиткнига, 2005, ст-112.
11. Ганчерок И.И. Кадры управления в высшей образовании как приоритет для устойчиво развития высшей школы// Университетское управление: практика и анализ.- 2004. № 5 Ст-138-142.